INDIAN SCHOOL AL WADI AL KABIR

Class: IX	Department: Sanskrit (2nd Language)	Date of submission: NA
प्रश्न-उत्तर	Topic: उपायं चिन्तयेत् प्रज्ञास्तथापायं च चिन्तयेत्	Note: Pl. file in portfolio

१. अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि पूर्णवाक्येन लिखत –

(क) नरस्य वृत्तं के जानन्ति?

उत्तर - नरस्य वृत्तं आदित्यचन्द्रौ, द्यौ भूमि आप: हृदयं यम: अह: रात्रि उभे सन्ध्ये धर्म: च जानन्ति ।

(ख) धर्मबुद्धयः वीक्षन्ते?

उत्तर - धर्मबुद्धयः मातृवत्परदारेषु परद्रव्येषु लोष्ठवत् सर्वभूतेषु आत्मवत् वीक्षन्ते।

(ग) कस्य जन्मनः फलं व्यर्थम्?

उत्तर - **येन देशान्तरेषु बहुविधभाषावेषादि न ज्ञातम् धरणीपीठे भ्रमता तस्य जन्मन: फलं व्यर्थम् ॥**

(घ) पापबुद्धिः स्वपितरं किम् उक्तवान्?

उत्तर - पापबुद्धिः स्वपितरम् उक्तवान् तात ! मया धर्मबद्धेः प्रभूत: अर्थः चोरितः । भवान् यदि मदुक्तप्रकारेण वदति तर्हि तत् धनं मयि स्थिरं तिष्ठति, अन्यथा अस्माकं प्राणैः सह यास्यति ।

(ङ) प्राज्ञः किं-किं चिन्तयेत्?

उत्तर - प्राज्ञः उपायं चिन्तयेत् तथा अपायं च चिन्तयेत् ।

(च) मानवः कदा विद्यां वित्तं शिल्पं च प्राप्नोति?

उत्तर - मानवः यावत् भूमौ देशात् देशान्तरम् व्रजति तावत् स: विद्यां वित्तं शिल्पं च प्राप्नोति ।

(छ) पापबुद्धिः किं चिन्तयित्वा देशान्तरं प्रस्थितः?

उत्तर - पापबुद्धिना चिन्तितं यत् अहं तावान्मूर्खो दरिद्रतया पीडितश्च । अत एनं धर्म बुद्धिं स्वीकृत्य अन्यं देशं गच्छामि, तत्र अस्य आश्रयणेन धनं सम्पादयामि, अनन्तरम् एनमपि वञ्चयित्वा सुखी भवामि इति ।

२. अधोलिखितवाक्येषु स्थूलाक्षरपदानि आश्रित्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत –

(क) **एनम्** अपि वञ्चयित्वा सुखी भवामि । कम्

(ख) सर्वं धनं स्वीकृत्य **स्वग्रामं** गच्छावः । कुत्र

(ग) **निशीथे** अटव्यां गत्वा तत् सर्वं वित्तम् आनीतवान् । कदा

(घ) तत् आकर्ण्य सर्वे ते जनाः **विस्मयोत्फुल्ललोचनाः** सञ्जाताः । कीदृशा:

(ङ) अहम् एतत् शमीकोटरं **वह्निना** प्रज्वालयामि । केन

३. अधोलिखितानि वाक्यानि कः कं प्रति कथयति इति लिखत –

	कः	**कं प्रति**
(क) वत्स! द्रुतं वदयेन तद्द्रव्यं स्थिरं तिष्ठेत् ।	पिता	पापबुद्धिम् प्रति

(ख) प्रातःकाले युवामस्माभिः सह तत्र वनप्रदेशं गच्छतम् ।		
	धर्माधिकारी	धर्मबुद्धिं पापबुधिं प्रति
(ग) त्वया हृतम् एतद्धनं, नान्ये न ।	पापबुधिं	धर्मबुद्धिं प्रति
(घ) भोः दुरात्मन् ! मा मैवं वद ।	धर्मबुद्धिं	पापबुधिं प्रति
(ङ) एतत् सर्व मपि पापबुद्धेः चेष्टि तम् ।	पापबुद्धे:	जनान् / धर्माधिकारीं प्रति

४. उदाहरणानुसारं भूतकालि कवाक्यानि वर्त मानकालि कवाक्येषु परिवर्तयत –

भूतकालिकवाक्यानि	**वर्तमानकालिकवाक्यानि**
उदाहरणम् – भवानपि मया सहैव प्रभूतं धनं प्राप्तवान् ।	भवानपि मया सहैव प्रभूतं धनं प्राप्नोति ।
(क) राजपुरुषाः पापबुद्धिं दण्डितवन्तः।	राजपुरुषाः पापबुद्धिं दण्डयन्ति ।
(ख) पापबुद्धिः अत्यधिकं धनं सम्पादितवान् ।	पापबुद्धिः अत्यधिकं धनं सम्पादयति ।
(ग) पापबुद्धिः वनदेवतायाः समीपम् आगतवान्।	पापबुद्धिः वनदेवतायाः समीपम् आगच्छति ।
(घ) अत्रान्तरे पापबुद्धिः शिरस्ताडयन् उक्तवान् ।	अत्रान्तरे पापबुद्धिः शिरस्ताडयन् वदति ।
(ङ) सर्वे जनाः धर्मबुद्धिं प्रशंसितवन्तः ।	सर्वे जनाः धर्मबुद्धिं प्रशंसन्ति ।

५. श्लोकानां भावार्थान् विचिन्त्य कोष्ठकात् समुचित पदैः रिक्त स्थानानि पूरयत –

(क) सूर्यः चन्द्रः **पवनः** अग्निः आकाशः भूमिः जलं **हृदयं** यमः दिवसः रात्रिः प्रभातं सायं च मनुष्याणां सर्वविधं **व्यवहारं** जानन्ति । अतः वयं सर्वदा उत्तमं व्यवहारं कुर्मः ।

(ख) यः **अन्यदेशेषु** न अटति, विविधदेशानां संस्कृतीः **भाषाः** च न जानाति, पृथिवीपृष्ठे तस्य जन्म **व्यर्थं** भाति ।

(ग) सज्जनाः सर्वा सु नारीषु **मातरः** इव, अन्येषां **द्रव्येषु** मृत्पिण्डम् इव, सर्वेषु प्राणिषु च **स्वयम्** इव चिन्तयन्ति ।

(घ) बुद्धिमान् मनुष्यः **कार्यसाधनस्य** मार्गा न् समस्या दूरीकरणस्य **कौशलानि** च **जानीयात्** ।

६. उदाहरणं दृष्ट्वा अधोलिखितानां पदानां विग्रहं मेलनं वा कुरुत –

उदाहरणम् – अर्थोपार्जनम्	अर्थस्य उपार्जनम्
(क) गुरुजनाज्ञया	गुरुजनानां आज्ञा
(ख) वनदेवता	वनस्य देवता
(ग) वित्ताभावात्	वित्तस्य अभावात्
(घ) बुद्धिप्रभावेण	बुद्धेः प्रभावात्
(ङ) धरणिपीठे	धरण्याः पीठे
(च) राजकुले	राज्ञः कुले

७. अधोलिखितानि वाक्यानि कथाक्रमानुसारं पुनः लिखत –

(क) कस्मिंश्चिद्देशे धर्मबुद्धिः पापबुद्धिश्च द्वे मित्रे प्रतिवसतः स्म ।

(ख) ततस्तौ गुरुजनानाम् अनुमतिं प्राप्य शुभेऽहनि देशान्तरं प्रस्थितौ ।

(ग) यथा द्वाभ्यां चिन्तितं तथैव भूमिं खनित्वा तत्रैव धनं निक्षिप्य स्वगृहं गतवन्तौ ।

(घ) द्वावपि गत्वा तत् स्थानं यावत् खनतः तावद् रिक्तं भाण्डं दृष्टवन्तौ ।

(ङ) भवान् यदि मदुक्तप्रकारेण वदति तर्हि तद्धनं मयि स्थिरं तिष्ठति ।

(च) राजपुरुषाः पापबुद्धिं दण्डितवन्तः ।